Upanishadic Thoughts

with

References from Bhagavad Gita

By
Jayantilal G. Patel
(jgpatel@gmail.com)

Based on Classes
By
Swami Paramarthananda

माण्डूकयोपनिषद्मन्त्राः

हरिः ॐ । ओमित्येतदक्षरमिदं सर्वं तस्योपव्याख्यानं भूतं भवद्भविष्यदिति सर्वमोङ्कारः एव ।
यच्चान्यत् त्रिकालातीतं पदप्योङ्कार एव ॥ १ ॥

सर्वं ह्येतद् ब्रह्म अयमात्मा ब्रह्म सोऽसमात्मा चतुष्यात् ॥ २ ॥

जागरितस्थानो बहिष्प्रज्ञः सप्ताङ्ग एकोनविंशतिमुखः स्थूलभुक् वैश्वानरः प्रथमः पादः ॥ ३ ॥

स्वप्नस्थानोऽन्तःप्रज्ञः सप्ताङ्ग एकोनविंशतिमुखः प्रविविक्तभुक् तैजसो द्वितीयः पादः ॥ ४ ॥

यत्र सुप्तो न कञ्चन कामं कामयते न कञ्चन स्वप्नं पश्यति तत् सुषुप्तम् ।
सुषुप्तस्थान एकीभूतः प्रज्ञानघन एवानन्दमयो ह्यानन्दभुक् चेतोमुखः प्राज्ञः तृतीयः पादः ॥ ५ ॥

एष सर्वेश्वर एष सर्वज्ञ एषोऽन्तर्याम्येष योनिः सर्वस्य प्रभवाप्ययौ हि भूतानाम् ॥ ६ ॥

नान्तःप्रज्ञं न बहिष्प्रज्ञं नोभयतः प्रज्ञं न प्रज्ञानघनं न प्रज्ञं नाप्रज्ञम् ।
अदृष्टमव्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणम् अचिन्त्यमव्यपदेश्यमेकात्मप्रत्ययसारं
प्रपञ्चोपशमं शान्तं शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यन्ते स आत्मा स विज्ञेयः ॥ ७ ॥

सोऽयमात्माध्यक्षरमोङ्कारो अधिमात्रं पादा मात्रा मत्राश्च पादा अकार उकारो मकार इति ॥ ८ ॥

जागरितस्थानो वैश्वानरोऽकारः प्रथमा मात्राप्तेरादिमत्त्वाद्वाप्नोति
ह वै सर्वान्कामानादिश्च भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥

स्वपनस्थानस्तैजस उकारो द्वितीया मात्रोत्कर्षादुभयत्वाद्वोत्कर्षति ह वै
ज्ञानसन्ततिं समानश्च भवति नास्याब्रह्मवित् कुले भवति य एवं वेद ॥ १० ॥

सुषुप्तस्थानः प्राज्ञो मकारस्तृतीया मात्रा मितेरपीतेर्वा मिनोति ह वा इदं सर्वमपीतिश्च भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥

अमात्रश्चतुर्थोऽव्यवहार्यः प्रपञ्चोपशमः शिवोऽद्वैत एवमोङ्कार आत्मैव संविशत्यात्मनात्मानं य एवं वेद ॥ १२ ॥

इति माण्डूक्योपनिषद् समाप्ता ॥

अहं कः Who am I ? Illuminator of all experiences	तुरीयम् (साक्षी ब्रह्मन्) चतुर्थः परमात्मा विज्ञेयः (Knowledge, no error) consciousness principle (OC) illumines but is not all these		
	Three fields of activity		
Experiences by body-mind-complex (ego अहङ्कारः)	जाग्रत Waking	स्वप्न Dream	सुषुप्तिः Sleep
	वैश्वानरः (विश्वः) Waker	तैजस Dreamer	प्राज्ञः Deep Sleeper
	प्रथमः	द्वितीयः	तृतीयः
	Ignorance and Error	Ignorance and Error	Ignorance, no error
Experiences and is satisfaction भोगः and तृप्तिः	स्थूलप्रपञ्चः स्थूलभुक् Gross five sense objects	प्रविविक्तम् प्रविविक्तभुक् Subtle objects	न कामं न स्वप्नम् आनन्दभुक् Bliss of ignorance
	द्वैतम् Subject-object	द्वैतम् Subject-object	अद्वैतम् Subject only. सर्वेश्वरः, सर्वज्ञः अन्तर्यामि, सर्वस्य योनिः प्रभवः प्रलयः Homogeneous mass of pure consciousness identifying itself with causal body – अविद्या (RC) जीवात्मा gateway to the other two चेतः मुखः
	ऒ	उ	म्

ॐ = all that is past, present and future

Ignorance leads to→	Error	Reality
Rope	Snake	rope mistakened as snake (snaked-rope)
Gold	Bangle	gold mistakened as bangle (bangled-gold)
Water	Wave	water mistakened as wave (waved-water)

Once ignorance is removed with knowledge, the error is also removed. Method is Vedantic श्रवणम्, मननम्, निदिध्यासनम् ।

कैवल्योपनिषद्

Self-Enquiry - Means for self knowledge श्रवणम्, मननम् ।

श्रद्धाभक्तिध्यानयोगात् अवैहि ।
Just as a mirror is used for looking at the face, the scripture is used to look at the Self.
दर्पणदर्शनम् → मुखदर्शनम् । शास्त्रदर्शनम् → आत्मदर्शनम् ।
शास्त्रदर्शनम् = शास्त्रविचारः = श्रवणम्, मननम् ।
अरणिः = Being fitted into

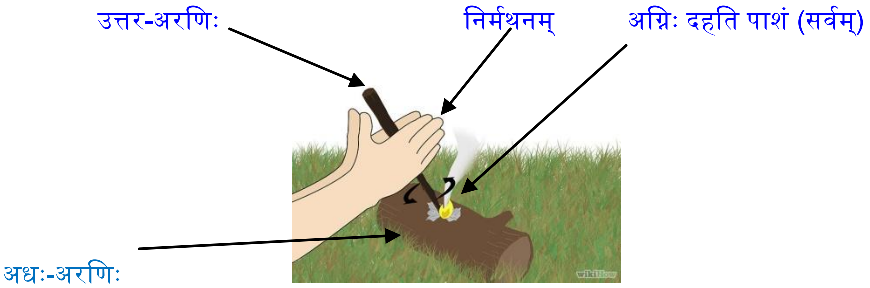

अधः-अरणिः = आत्मा, मनः । Lower wood (mind) should be steady and dry as a log of wood. The mind should be dry with detachment वैराग्यम् । And the mind should be available for the scriptural study.

उत्तर-अरणिः = प्रणवः (ॐकारः – शास्त्रवाक्यानि) । The upper wood should not be steady but be able to move; the movement representing various scriptural sentences which should be heard for analysis.

मथनम् = मननम् । अभ्यासः । निश्चयेन विचारः । Churning to create fire. Analysis of scriptural sentences. Repetition creates more and more impact with practice.

अग्निः = ज्ञानम् । A spark; a flame as a result of churning. This spark has to be carefully protected and nourished with निदिध्यासनम् । Then the flame becomes like a forest fire; any thing you put in it will burn. All ignorance will be burned and you will be free.

What is the result of self-enquiry?

दहति पाशम् । All shackles are burned down as fire burns the fuel.
यथैधांसि समिद्धोऽग्निः भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन । ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ भ.गी-५-३७

How do we conduct enquiry?

आत्मा एकः एव । All pervading consciousness is one. This Atma manifests in many. The medium of reflection decides the quality. A small lamp gives feeble light and a big lamp gives bright light. Electricity is the same behind the small and the big lamp. The lamps are the manifesting media.

आत्मा Atma	
+ निकृष्टउपाधिः Inferior medium	+ उत्कृष्टउपाधिः Superior medium
= जीवात्मा	= परमात्मा, ईश्वरः
संसारी	अवतारः
रजोतमोगुणप्रधानः	सत्त्वगुणप्रधानः

Water	
Wave	Ocean
Small name-form	Big name-form

Ocean is the cause, wave is the effect, and both are water. Water is neither the cause nor the effect; neither the ocean nor the wave. Water is water only. Instead of identifying with the medium, own-up your true nature, which is all pervading consciousness.

भ-गी – Chapter 7

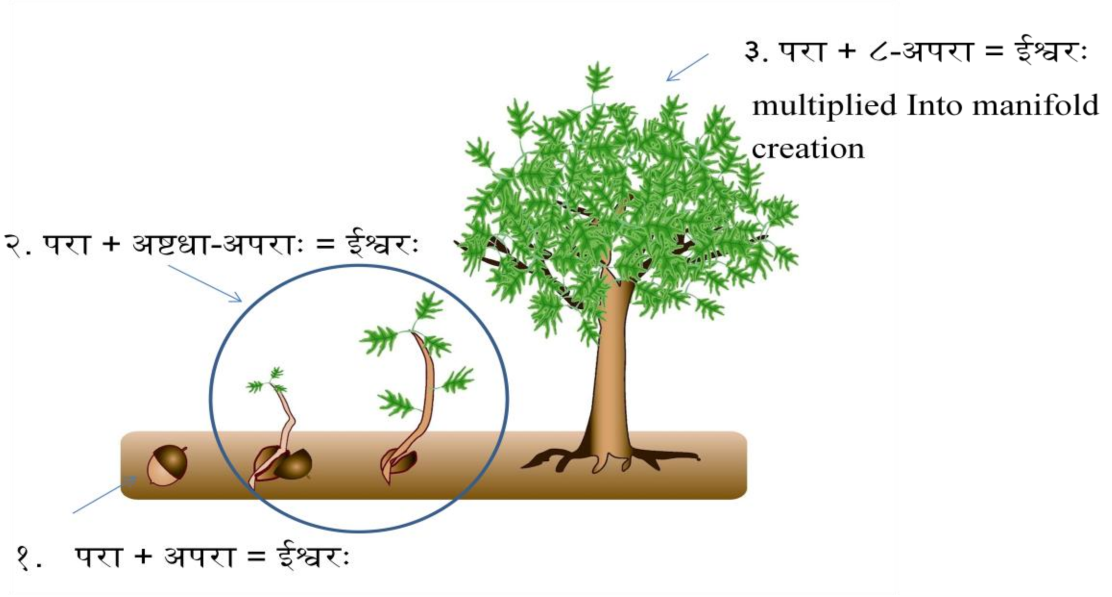

योगमायासमावृतः । People in general run after attractive lower nature of GOD.

योगमाया । combination of three gunas.

समावृतः । carried away by. Therefore this world is:

अयं लोकः मूढः । न अभिजानाति अजम् अव्ययम् कृष्णम् (चैतन्यम्) । does not know the permanent

source, have forgotten the purpose of arrival in this world.
कृष्णः वेद । GOD know
समतीतानि वर्तमानानि भविष्याणि । the past, present and future beings.
तु कश्चन वेद कृष्णं । but only few know Krishna.
Because of
इच्छाद्वेषद्वन्द्वमोहेन । attachment and aversion pair.

कैवल्योपनिषद्

Nature of the individual self – जीवात्मा ।

स एव माया परिमोहितात्मा शरीरमास्थाय करोति सर्वम् ।
स्त्र्यन्नपानादिविचित्रभोगैः स एव जाग्रत्परितृप्तिमेति ॥ कै-उ-१२ ॥

स्वप्ने स जीवः सुखदुःखभोक्ता स्वमायया कल्पितजीवलोके ।
सुषुप्तिकाले सकले विलीने तमोऽभिभूतः सुखरूपमेति ॥ कै-उ-१३ ॥

पुनश्च जन्मान्तरकर्मयोगात् स एव जीवः स्वपिति प्रबुद्धः ।
पुरत्रये क्रीडति यश्च जीवः ततस्तु जातं सकलं विचित्रम् ॥
आधारमानन्दमखण्डबोधं यस्मिंल्लयं याति पुरत्रयं च ॥ कै-उ-१४ ॥

तुरीयः - परमात्मा

त्रिषु धामसु यद्भोग्यं भोक्ता भोगश्च यद्भवेत् ।
तेभ्यो विलक्षणः साक्षी चिन्मात्रोऽहं सदाशिवः ॥ कै-उ-१८ ॥

मय्येव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ।
मयि सर्वं लयं याति तद्ब्रह्माद्वयमस्म्यहम् ॥ कै-उ-१९ ॥

अणोरणीयानहमेव तद्वत् महानहं विश्वमहं विचित्रम् ।
पुरातनोऽहं पुरुषोऽहमीशो हिरण्यमयोऽहं शिवरूपमस्मि ॥ कै-उ-२० ॥

अपाणिपादोऽहमचिन्त्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः स शृणोम्यकर्णः ।
अहं विजानामि विविक्तरूपो न चास्ति वेत्ता मम चित्सदाहम् ॥ कै-उ-२१ ॥

ऐक्यम्

अहम् = ब्रह्मन् । ब्रह्मन् = अहम् = all pervading divinity

भ-गी chapter 14

गुणातितः (self-realized person भ.गी-chapter 14) identifies with साक्षी तुरीयः He is ever enjoying as witness of the experiences.		
लिङ्गम्	आचारः	साधनानि
गुणैः न विचाल्यते न इङ्ते Objectivity with his BMC is लिङ्गम् Accepts the condition of his body and mind. No reaction nor inaction to situation.	समत्वम् and freedom from binding activity सर्वारम्भपरित्यागः is the आचारः He is balanced, tranquil, poised in all external situations, people, etc देशकालप्रारब्धः will affect all the time - ज्ञानी is balanced. He acts out of पूर्णत्वम् not for पूर्णत्वम्	Knowledge is the means. Here the answer is given as the means to get knowledge which is अव्यभिचारिणी भक्तिः – जिज्ञासुभक्तिः of chapter 7

भ-गी – Chapter 6

ध्यानम् । Mind dwelling upon one thing. Method of meditation and result

प्राणापानौ समौ कृत्वा inhalation-exhalation made even
चक्षुः अन्तरे भ्रुवोः not looking outward
बाह्यान् स्पर्शान् बहिः कृत्वा remove external world from the mind, be with GOD

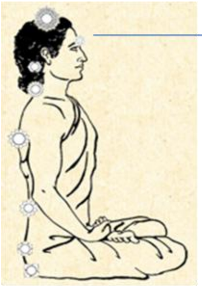

तं ज्ञात्वा शान्तिम् ऋच्छति ।
जीवनमुक्तिः विदेहमुक्तिः च ।
Knowing him attains freedom hear,
and there after also.

यतेन्द्रियमनोबुद्धिः fully withdrawn from external world so mind is available
विगतेच्छाभयक्रोधः desire, fear, anger removed
मुनिः मोक्षपरायणः भवेत्
तदा सः मुक्तः एव भवति ।
When his goal is freedom
Gita teaching will be available

यज्ञतपसां भोक्ता receiver of all puja
सर्वलोकमहेश्वरः lord of all
सर्वभूतानां सुहृदः located in the heart of all

Purpose of meditation – remove impurities of mind

1. Alert living. All my transactions with the world should be Vedantic friendly.
   I change any thought that is against Vedantic teaching.
2. आत्मविशुद्धये to remove देहाभिमानवासना, विपर्ययभावना, विपरीतभावना - ingrained notions, obstacles about myself lodged in the subconscious mind. Most of the time we act from subconscious mind, by the force of the ingrained notions. We need to attentively neutralize every negative self opinion with opposite positive opinion. This process is called निदिध्यासनम् ध्यानम् । The result is transformation of my personality through assimilation of the knowledge, so that even in dream I see myself as a wonderful, free, beautiful, and healthy being - a pure Atma.

Gita Teaching		Mind Layers
Drive down ↓	Conscious	Awareness of outside and inside chair your are sitting on, breathing
	Subconscious	Accessible information – memory recall Talking on phone and arriving at home
	Unconscious	Forces that drive your behaviors – no easy access Primitive wishes, beliefs, patterns, etc Source of misbehavior